

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin ve Travma Sonrası Stres Belirtilerinin İncelenmesi*

Fatma YENER ÖZCAN¹ , Burcu CEYLAN²

¹Arş. Gör. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Konya, Türkiye

²Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Tekirdağ, Türkiye

*Bu çalışma 22-25 Eylül 2022 tarihleri arasında Konya'da gerçekleştirilen 7. Uluslararası 18. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Öz

Amaç: Araştırma amacı, birçok insanın hayatını etkileyen pandemi sonrası hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerini ve travma sonrası stres belirtilerini incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı türde yapılan araştırmanın evrenini Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı iki fakültenin Hemşirelik Bölümünde 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında öğrenim gören öğrencilerden oluşturuldu. Araştırmada çevrimiçi uygulanan ankete 591 öğrenci katıldı. Anket formunda Bilgi Formu, Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği ve DSM-5 İçin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi kullanıldı. Veriler ortalama, standart sapma, sayı ve yüzde olarak özetlendi. Veriler Normal dağılım gösterdiği için; İki bağımsız grup kategorisine göre ortalama değerlerin karşılaştırmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla bağımsız grup kategorisine göre ortalama değerlerin karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanıldı. Elde edilen sonuçlar $p<.05$ anlamlılık düzeyinde sınıandı.

Bulgular: Öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyi 18.74 ± 4.47 ve travma sonrası stres düzeyi 39.05 ± 18.21 bulundu. Öğrencilerin psikolojik sağlık ve travma sonrası stres düzeyi arasında orta düzey, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=-0.549$, $p<.001$). Buna göre, psikolojik sağlık düzeyi yüksek olması ile travma sonrası stres belirtilerinin azalmasının ilişkili olduğu söylenebilir. Erkek öğrencilerde Psikolojik Sağlık Ölçeği toplam puan ortalaması daha yüksekken, kadın öğrencilerde ise Travma Sonrası Stres Ölçeği toplam ve alt boyutlarının puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulundu ($p<.05$).

Sonuç: Öğrencilerin psikolojik sağlık düzeyinin orta düzey olduğu ve önemli oranda travma sonrası stres belirtileri gösterdikleri bulundu. Ayrıca psikolojik sağlık düzeyi yüksek olması ile travma sonrası stres belirtilerinin azalmasının ilişkili olduğu belirlendi. Bu sonuçlar öğrencilerin psikolojik sağlamlığın geliştirilebilmesi ve travma sonrası stres belirtilerinin erken dönemde tespit edilebilmesi için koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinin ve eğitimlerin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Psikolojik Sağlık, Travma Sonrası Stres

Received: 04.08.2023; **Revised:** 24.11.2023; **Accepted:** 05.12.2023; **Publication:** 31.12.2023

Citation: Yener-Özcan, F. ve Ceylan, B. (2023). Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin ve travma sonrası stres belirtilerinin incelenmesi. *Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry*, 3(2), 28-41.

Corresponding Author: Fatma YENER ÖZCAN, Yaka Mah. Beyşehir Cad. H Blok no:281 Necmettin Erbakan Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Meram/Konya, ftm_ynr_91@hotmail.com

Investigation Of Psychological Resilience Levels and Post-Traumatic Stress Symptoms of Nursing Students

Abstract

Objective: The aim of the research is to examine the psychological resilience levels and post-traumatic stress symptoms of nursing students after the pandemic that affects the lives of many people.

Method: The population of the descriptive research was composed of students studying in the Nursing Department of two faculties affiliated with Necmettin Erbakan University in the 2021-2022 academic year. In the research, 591 students participated in the online survey. Information Form, Brief Psychological Resilience Scale and Post-Traumatic Stress Disorder Checklist for DSM-5 were used in the survey form. Data were summarized as mean, standard deviation, number and percentage. Since the data shows normal distribution; Independent sample t test was used to compare mean values according to two independent group categories, and one-way analysis of variance (ANOVA) was used to compare mean values according to more than two independent group categories. Obtained results were tested at $p < .05$ significance level.

Results: The psychological resilience level of the students was 18.74 ± 4.47 and the post-traumatic stress level was 39.05 ± 18.21 . There is a moderate, negative and significant relationship between students' psychological resilience and post-traumatic stress level ($r = -0.549$, $p < .001$). Accordingly, it can be said that a high level of psychological resilience is associated with a decrease in post-traumatic stress symptoms. While the mean total score of the Psychological Resilience Scale was higher in male students, it was found that the mean score of the total and sub-dimensions of the Post-Traumatic Stress Scale was higher in female students ($p < .05$).

Conclusion: It was found that the psychological resilience level of the students was moderate and they showed significant post-traumatic stress symptoms. In addition, it was determined that a high level of psychological resilience was associated with a decrease in post-traumatic stress symptoms. These results emphasize the importance of preventive mental health services and training in order to improve students' psychological resilience and detect post-traumatic stress symptoms at an early stage.

Keywords: COVID-19, Resilience, Post Traumatic Stress

Giriş

COVID-19 pandemisi 2019 yılında birçok bilinmezlikle dünya genelini etkileyerek yaşamın önemli gündemi haline geldi. COVID-19 pandemisini kontrol altına almak için birçok önlemler alındı, uluslararası sınırlar kilitlendi, seyahatler kısıtlandı ve milyarlarca kişi evlerinde izole edildi (Chang ve Park, 2020; Lai ve ark., 2020). Pandemi ve alınan önlemlerin fiziksel ve ekonomik etkilerinin yanı sıra bilinmezliklerle geçirilen süre bireyleri psikolojik yönden de tehdit etti. Dünya çapında karantinaların uygulanması, birçok aşının geliştirilmesi, virüsün mutasyona uğraması ve yayılımının artması, medyadan edinilen yanlış bilgiler anksiyete, depresyon, stres, uyku bozuklukları, ileri dönemde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik etkilenimleri artırdı (Banerjee ve Nair, 2020; Günay ve ark., 2023). Bu nedenle pandeminin psikolojik yönü göz

ardı edilmemelidir (Chang ve Park, 2020; Das, 2020).

Bazı bireylerde pandemi sırasında ya da sonrasında değişik derecelerde psikolojik etkilenimler görülürken bazılarının psikolojik açıdan daha az ya da hiç etkilenmediği gözlemlenmektedir. Olumsuz çevreye, problemler yaşamaya, riskli durumlarla karşılaşma veya karşılaşma olasılığına rağmen bu bireylerde zorluklardan sağlıklı bir şekilde çıkabilmeyi sağlayan bir kapasite bulunmaktadır. Bireyin yeni duruma uyum sağlamasına yardımcı bu kapasite psikolojik sağlık olarak tanımlanmaktadır (Aydın ve Egemberdiyeva, 2018; Turgut ve Çapan, 2017). Psikolojik sağlık hem depresyon, anksiyete gibi ruhsal bir hastalığa yakalanılmasına, hem de karşılaşılan zorlukla birlikte var olan herhangi sağlık probleminin tetiklenmesine karşı koruyucu bir rol oynamaktadır (Turgut ve Çapan, 2017).

Pandemi sonucunda meydana gelen travmatik etkiler ve hayatı tehdit edici bir hastalığa uzun süre maruz kalma TSSB tanısı için risk oluşturmaktadır (Oflaz ve Yıldırım, 2020; Türk-Kurtça ve ark., 2020; Yavuz ve ark., 2020). COVID-19 genel popülasyonda psikolojik sıkıntı, depresyon, anksiyete ve TSSB belirtilerinin yaygınlığının, pandemi öncesi düzeylere göre anlamlı derecede yüksek olduğu yapılan çalışmalarda da bulunmuştur (Liu ve ark., 2020; Salari ve ark., 2020; Tomasoni ve ark., 2021). Geçmiş yıllarda meydana gelen pandemilerde de pandemi sonrası TSSB riski olduğu bulunmuştur (Mohammed ve ark., 2015; Tucci ve ark., 2017).

Yaşam boyu TSSB gelişme oranı %1.4-11.2 arasındadır (Çoban ve Gündoğmuş, 2019; Gürhan, 2016). TSSB her yaşta meydana gelmekle birlikte en çok genç yetişkinlik döneminde görülmektedir. Pandemi döneminde bu konuda yapılan çalışmalarda da genç ve kadın olma TSSB için önemli risk faktörleri olarak belirtilmektedir (Casagrande ve ark., 2020; Liu ve ark., 2020).

Pandeminin travmatik etkileri ve önlem olarak gençlere yönelik uygulanan izolasyon sürecinin bireyler üzerinde çok yönlü etkileri yadsınamaz. Pandemi sürecinin etkileri devam ederken hemşirelik mesleğinin eğitimini kazanmak, klinik eğitimin ağırlıklı yapıldığı hemşirelik eğitiminde hastane ortamında olunacağı ve hasta temasının ilk kez deneyimleneceği gerçeği bulaşma, mortalite ve morbidite riski yüksek pandemi sonrası hemşirelik öğrencilerinde ayrıca stres faktörü olarak düşünülebilir. Geleceğin sağlık profesyonelleri içinde yer alacak hemşirelik öğrencilerinin bireysel olarak ve mesleğin doğası gereği çalışma ortamlarında karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelebilecek düzeyde psikolojik sağlamlığı yüksek bireyler olması ve beraberinde kaliteli bir bakımı sağlaması hedeflenmektedir. Dolayısıyla pandeminin travmatik etkilerinin

hemşirelik öğrencilerini nasıl etkilediği ve öğrencilerin etkilenimle baş etme güçlerini değerlendirmek önemlidir. Bu nedenle bu araştırmada pandemi sonrası hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin ve TSSB belirtilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma soruları:

1. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyi nedir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin travma sonrası stres belirtilerinin düzeyi nedir?
3. Hemşirelik öğrencilerinin travma sonrası stres belirtileri sosyodemografik özelliklere göre değişmekte midir?
4. Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyi ile travma sonrası stres belirtileri arasında bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Türü, Evren ve Örneklemi

Tanımlayıcı türdeki bu çalışma Necmettin Erbakan Üniversitesine bağlı iki farklı Hemşirelik Bölümünde 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında öğrenim gören 18 yaşından büyük ve çevrimiçi ağları kullanabilen 591 hemşirelik öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Hemşirelik bölümü öğrencilerinden araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğrencilerin dahil edilmesi hedeflenmiş ve evrenin %70.44'üne ulaşılmıştır.

Veri Toplama Tekniği ve Araçları

Araştırmada veriler Bilgi Formu, Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (KPSÖ) ve DSM-5 İçin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi (PCL-5) kullanılarak 2022 Mart-Nisan tarihleri arasında çevrimiçi anket aracılığıyla toplanmıştır.

Bilgi formu

Araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda (Bonsaksen ve ark., 2020; González Ramirez ve ark., 2020; Tasso ve ark., 2021) hazırlanmış yaş, cinsiyet, uyruğu, kaçınıcı sınıfta olduğu, aile tipi,

algılanan gelir durumu, COVID-19 tanısını kendisinin ya da yakınının alma durumu, COVID-19 tedavisi için hastaneye yatma durumu, COVID-19'dan vefat eden yakının olup olmadığı ve yakınlık derecesi, pandemi sürecinde baş etme mekanizmaları, psikiyatrik tanısının olup olmadığı ve yardım alma durumunu içeren 14 sorudan oluşmaktadır.

Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği

Ölçek Smith ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilip Doğan (2015) tarafından Türkçe uyarlaması yapılmıştır. “Hiç uygun değil” (1), “Uygun Değil” (2), “Biraz Uygun” (3), “Uygun” (4), “Tamamen Uygun” (5) şeklinde beşli Likert tipindeki ölçeğin kısa formunda altı madde bulunmaktadır. Ölçeğin 2., 4. ve 6. maddelerinin puanlaması tersten yapılmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması yüksek psikolojik sağlık düzeyine işaret etmektedir. KPSÖ'nün güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin bu çalışmadaki güvenilirlik katsayısı .85 bulunmuştur.

DSM-5 İçin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi

TSSB belirtilerini ölçmesi için DSM-3'e göre 17 maddeden oluşturulmuş kontrol listesinin, DSM-5'e göre son versiyonu Weathers ve arkadaşları (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek, son bir aydaki semptomların değerlendirildiği 20 maddeden oluşmaktadır. Cevaplar için 0 (hiç yok), 1 (çok az), 2 (orta derecede), 3 (oldukça fazla) ve 4 (aşırı miktarda var) 5'li likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. Ölçek sonuçlarının yorumlanmasında madde puanlarının toplanarak TSSB belirti düzeyi ölçülmektedir. Ölçek kesme puanı 28 puan kullanılması önerilmektedir (Blevins ve ark., 2015). Ölçeğin Boysan ve arkadaşları (2017) Türkçe uyarlaması yapılmış olup ölçekten 4 alt boyut elde edilmiştir. Güvenirlik katsayıları; yeniden deneyimleme alt boyutu için .79-.92 aralığında, kaçınma alt boyutu için .73-.91 aralığında, duygulanım ve bilişlerdeki olumsuz değişimler alt boyutu için .85-.90 aralığında ve aşırı uyarılma alt boyutu için

.81-.88 aralığında bulunmuştur. Test-tekrar test güvenilirlik katsayılarına bakıldığında ise sırasıyla .70, .64, .78 ve .76 olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin bu çalışma da güvenilirlik katsayıları; sırasıyla .89, .87, .93 ve .89 olarak bulunmuştur.

Etik Onay

Bu araştırmaya ilgili üniversitenin Sağlık Bilimleri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (2022; 19/144 sayılı) onay alınarak başlanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerden çevrimiçi uygulana anket formu yoluyla onam alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin kullanım izni alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada ölçeklerin iç tutarlılık incelemesinde Cronbach's Alpha analizi ve frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler yapılmıştır. PSÖ toplam puan (çarpıklık:-0.070, basıklık:0.406), PCL toplam puan (çarpıklık:0.071, basıklık:-0.179) ve alt boyutlarına ait tekrar yeniden yaşama (çarpıklık:0.038, basıklık:-0.225), kaçınma (çarpıklık: -0.009, basıklık:-0.445), bilişlerde ve duygudurumda olumsuz değişiklik (çarpıklık:0.978, basıklık:0.760), aşırı uyarılma (çarpıklık:0.211, basıklık:-0.388), hostilite (çarpıklık:1.038, basıklık:0.742) skewness ve kurtisos değerlerinin normal dağılımı gösteren -2 ile +2 arasında olduğu belirlenmiş, dolayısıyla verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır (George ve Mallery 2010). İki bağımsız grup kategorisine göre ortalama değerlerin karşılaştırmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla bağımsız grup kategorisine göre ortalama değerlerin karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Varyansların homojenliği Levene testi ile yapıldı. Varyansların homojenliği sağlanmadığı durumlarda post-hoc test olarak Games-Howell, varyansların homojen olduğu durumlarda ise post-hoc test olarak Tukey yapıldı. Ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek için de Pearson korelasyon testi yapıldı. Araştırma da kullanılan analizlerde IBM SPSS Statistics 22.0 programı

kullanılmışı ve $\alpha=0.05$ anlamlılık seviyesinde değerlendirilip raporlanmıştır.

Bulgular

Öğrencilerin yaş ortalamaları 20.93 ± 2.12 , %81.2'si kadın, %3.9'u yabancı uyruklu, %28.6'sı 1.sınıf öğrencisi, %84.6'sı çekirdek aile ve %61.1'i gelir durumu gelir gidere eşittir. Öğrencilerin %62.9'u COVID-19 tanısı almış, %2.5'unun hastane yatışı olmuş, %32.1'inin kardeşi de COVID-19 tanısı almış, %24.2'sinin COVID-19 hastalığından hayatını kaybeden yakını olduğu bulunmuştur. Bunlardan ikisi annesini, üçü babasını, 37'si büyükanne/büyükbabasını, 87'si yakın akrabasını veya arkadaşını COVID-19 hastalığından kaybetmiştir. Öğrencilerin pandemi sürecinde sırasıyla biri ile konuşma (%46.9), olumlu yönden bakma (%44.5), yemek yeme (%43.8), önemsememe (%26.2), yüzleşme, mücadele etme (%25.7), uzaklaşma, içine kapanma (%23.4), dine yönelme (%22.2), unutmaya çalışma (%20.5), planlı sorun çözme (%16.1), sürekli düşünme (%11.0), öfke, bağırma, vurma (%6.8), sigara alkol (%3.9) ve dizi, hobi, spor (%2.0) baş etme mekanizmaları olarak tercih ettikleri görülmüştür. Öğrencilerin %23'ünün psikiyatrik bir tanısı bulunmakta ve bunların 13'ü anksiyete ve ilişkili bozukluklardır (anksiyete, panik atak, sosyal fobi vb.). Psikiyatrik tanısı olan bireylerin %3'ü tedavi görmekte ve bunların %2.4'ü de ilaç kullanmaktadır.

PSÖ toplam puan ortalaması 18.74 ± 4.47 bulunmuştur. PCL-5 toplam puan ortalaması 39.05 ± 18.21 bulunmuştur. Öğrencilerin %72.4'nün PCL-5 toplam puanı 28 ve üzeri olduğu tespit edilmiştir. Ölçek alt boyutları incelendiğinde tekrar- yeniden yaşama puanı alt boyutu puan ortalaması 10.01 ± 4.61 , kaçınma alt boyutu puan ortalaması 4.10 ± 2.19 , bilişlerde ve duygu durumunda olumsuz değişiklikler puanı alt boyutu puan ortalaması 13.59 ± 7.01 ve aşırı uyarılma alt boyutu puan ortalaması 11.36 ± 5.95 olarak bulunmuştur. Bireylerin

%72.4'ünün PCL-5 kesme noktası 28 puan üzerinde olduğu, bunların %60.4'ünün kadın, %12.0'nin erkek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin PSÖ ile PCL-5 arasında orta düzey, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -0.549$, $p < .001$). Buna göre, psikolojik sağlık düzeyi yüksek olması ile travma sonrası stres belirtilerinin azalmasının ilişkili olduğu söylenebilir.

Sosyodemografik değişkenlere göre PCL-5 ve alt boyut puan ortalamaları ve psikolojik sağlık ölçeği puan ortalamalarının karşılaştırılması **Tablo 1**'de verilmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında PCL-5 toplam ve alt puan ortalamalarında kadınlarda, PSÖ toplam puan ortalamasında erkeklerde daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Katılımcıların bulunduğu sınıf ile tekrar yeniden yaşama alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Games-Howell testine göre; birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinden ve dördüncü sınıf öğrencilerinden üçüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların bulunduğu sınıf ile kaçınma alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; üçüncü sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerinden ve dördüncü sınıf öğrencilerinin ikinci sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların bulunduğu sınıf ile bilişlerde ve duygu durumunda olumsuz değişiklik alt boyut ve PCL-5 toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p < .05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinden, dördüncü sınıf öğrencilerinin ikinci sınıf öğrencilerinden ve dördüncü sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların bulunduğu

sınıf ile aşırı uyarılma puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; dördüncü sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların bulunduğu sınıf ile PSÖ toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; birinci sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerinden, üçüncü sınıf öğrencilerinin ikinci sınıf öğrencilerinden ve üçüncü sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların aile tipi ile PCL-5 toplam puan ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.05$). Farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; PCL-5 toplam puan ile tekrar yeniden yaşama alt boyutu puanında çekirdek ailedeki öğrencilerin parçalanmış ailedeki öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Bilişlerde ve duygu durumda olumsuz değişiklik alt boyutu ve kaçınma alt boyutu puanlarında çekirdek ailedeki öğrencilerin parçalanmış ailedeki öğrencilerden ve geniş ailedeki öğrencilerin parçalanmış ailedeki öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Katılımcıların gelir durumu ile PSÖ toplam puan, PCL- 5 toplam puan ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<.05$). PCL-5 toplam puan, tekrar yeniden yaşama alt boyutu, kaçınma alt boyutu, bilişlerde ve duygu durumda olumsuz değişiklik alt boyutu puanında farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan Games-Howell testine göre; gelir durumu gider durumuna eşit olan öğrencilerin gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerden ve gelir durumu gider durumundan fazla olan öğrencilerin gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur. Aşırı uyarılma alt boyutu ile PSÖ toplam puanında farkın kaynaklandığı

grubu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre; gelir durumu gider durumuna eşit olan öğrencilerin gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerden ve gelir durumu gider durumundan fazla olan öğrencilerin gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük ve PSÖ toplam puanında gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerin gelir durumu gider durumuna eşit olan öğrencilerden ve gelir durumu gider durumundan az olan öğrencilerin gelir durumu gider durumundan fazla olan öğrencilerden anlamlı olarak daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tekrar yeniden yaşama alt ölçek puanı üçüncü sınıf öğrencilerinde, parçalanmış ailelerde, gelir düzeyi giderden az olanlarda ve psikiyatrik tanısı olanlarda daha yüksek; Kaçınma alt ölçek puanı kadınlarda, üçüncü sınıf öğrencilerinde, parçalanmış ailelerde, gelir düzeyi giderden az olanlarda ve psikiyatrik tanısı olanlarda daha yüksek; Bilişlerde ve duygu durumda olumsuz değişiklik alt ölçek puanı kadınlarda, üçüncü sınıf öğrencilerinde, parçalanmış ailelerde ve gelir düzeyi giderden az olanlarda daha yüksek; Aşırı uyarılma alt ölçek puanı kadınlarda, üçüncü sınıf öğrencilerinde ve gelir düzeyi giderden az olanlarda daha yüksek; PCL-5 toplam puanı kadınlarda, üçüncü sınıf öğrencilerinde, parçalanmış ailelerde ve gelir düzeyi giderden az olanlarda daha yüksek olduğu belirlendi ($p<.05$). PSÖ toplam puanı kadınlarda, üçüncü sınıf öğrencilerinde ve gelir düzeyi giderden az olanlarda daha düşük olduğu belirlendi ($p<.05$).

Tartışma

Pandemide uygulanan kısıtlamaların hem sosyal hem de akademik yaşamı kısıtlamasından dolayı en çok etkilediği grupların başında gençler gelmektedir (Söner ve Gültekin, 2021). Sosyal destek sistemlerinin parçası olan sosyal ve akademik yaşam alanları bireylerin baş etmelerine de önemli katkı

Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenler ile DSM-5 İçin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi ve Alt Boyut Puan Ortalamaları ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	n	Tekrar-Yeniden Yaşama Puanı	Kaçınma Puanı	Bilişlerde ve Duygu Durumda Olumsuz Değişiklik Puanı	Aşırı Uyarılma Puanı	PCL-5 Toplam Puan	PSÖ Toplam Puan
		Ort±Ss					
Cinsiyet							
Kadın	480	10.167±4.47	4.227±2.19	13.913±7.075	11.648±5.97	39.954±18.28	18.458±4.68
Erkek	111	9.315±4.71	3.505±2.13	12.198±6.57	10.13±5.70	35.144±17.49	20.009±4.96
Test Değeri		t=1.73	t=3.21	t=2.44	t=2.51	t=2.59	t=-3.00
Anlamlılık Düzeyi		p=.086	p=.002*	p=.016*	p=.013*	p=.010*	p=.003*
Uyruk							
Yabancı	23	11.261±4.45	4.217±2.24	13.565±5.81	11.435±5.43	40.478±15.43	18.609±3.91
Türk	568	9.956±4.61	4.086±2.20	13.592±7.06	11.359±5.97	38.993±18.33	18.775±4.80
Test Değeri		t=1.376	t=0.276	t=-0.021	t=0.065	t=0.449	t=-0.175
Anlamlılık Düzeyi		p=.182	p=.785	p=.983	p=.948	p=.657	p=.863
Sınıf							
1.Sınıf (1)	169	9.681±4.45	4.024±2.10	13.083±6.65	11.172±5.59	37.959±17.03	18.450±4.81
2.Sınıf (2)	162	10.284±4.18	4.278±2.17	14.080±7.12	11.457±6.15	40.099±17.95	19.148±4.86
3.Sınıf (3)	122	11.246±4.85	4.541±2.22	15.631±6.93	12.943±5.72	44.361±17.96	17.402±4.48
4.Sınıf (4)	138	8.986±4.81	3.558±2.22	11.833±6.93	10.087±6.07	34.36±18.99	19.841±4.56
Test Değeri		F=5.83**	F=4.97***	F=7.11***	F=5.17***	F=6.96***	F=6.44***
Anlamlılık Düzeyi		p=.001*	p=.002*	p<.001	p=.002*	p<.001	p<.001
Farklılık		1<3; 4<3	3<4, 4<2	1<3; 4<2; 4<3	4<3	1<3; 4<2; 4<3	1<4; 3<2; 3<4
Aile Tipi							
Çekirdek Aile (1)	500	9.854±4.58	4.046±2.17	13.394±6.86	11.220±5.87	38.514±17.93	18.766±4.92
Geniş Aile (2)	72	10.444±4.79	4.028±2.21	13.778±7.09	11.736±6.39	39.986±19.22	18.556±3.69
Parçalanmış Aile (3)	19	12.3684±4.02	5.526±2.50	18.053±9.23	13.684±6.02	49.632±19.37	19.053±4.70
Test Değeri		F=3.122***	F=4.246***	F=4.115***	F=1.738***	F=3.548***	F=0.101**
Anlamlılık Düzeyi		p=.045	p=.015*	p=.017*	p=.177	p=.029*	p=.904
Farklılık		1<3	1<3; 2<3	1<3; 2<3		1<3	

*p<.05 **Varyanslar homojenite sağlamadığı için post-hoc test Games-Howell yapılmıştır. ***Varyanslar homojen olduğu için post-hoc test Tukey yapılmıştır.

Tablo 1. Sosyodemografik Değişkenler ile DSM-5 İçin Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kontrol Listesi ve Alt Boyut Puan Ortalamaları ve Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması-Devamı

	n	Tekrar-Yeniden Yaşama Puanı	Kaçınma Puanı	Bilişlerde ve Duygu Durumda Olumsuz Değişiklik Puanı	Aşırı Uyarılma Puanı	PCL-5 Toplam Puan	PSÖ Toplam Puan
		Ort±Ss					
Gelir Durumu							
Gelirler Giderlerden Az (1)	170	11.171±4.97	4.577±2.31	15.406±7.66	12.977±6.22	44.129±19.58	17.553±4.91
Gelirler ve Giderler Eşit (2)	361	9.64±4.37	3.93±2.12	13.031±6.48	10.869±5.64	37.463±17.025	19.125±4.73
Gelirler Giderlerden Fazla (3)	60	8.92±4.33	3.667±2.11	11.817±7.28	9.817±6.08	34.217±18.38	19.883±3.92
Test Değeri		F=8.466**	F=6.324**	F=9.014**	F=9.870***	F=10.416**	F=8.375***
Anlamlılık Düzeyi		p<.001	p=.002*	p<.001	p<.001	p<.001	p<.001
Farklılık		2<1; 3<1	2<1; 3<1	2<1; 3<1	2<1; 3<1	2<1; 3<1	1<2; 1<3
COVID-19 Tanısı Alma							
Evet	372	9.839±4.59	4.057±2.17	13.508±7.07	11.239±6.03	38.643±18.43	18.613±4.78
Hayır	219	10.292±4.63	4.151±2.23	13.731±6.92	11.571±5.82	39.744±17.86	18.982±4.74
Test Değeri		t=-1.154	t=-0.500	t=-0.375	t=-0.660	t=-0.716	t=-0.910
Anlamlılık Düzeyi		p=.324	p=.617	p=.708	p=.510	p=.474	p=.363
COVID-19 Hastane Yatışı							
Var	15	9.133±5.32	3.200±2.18	12.333±6.29	9.667±5.85	34.333±19.08	18.867±4.60
Yok	576	10.030±4.59	4.115±2.19	13.623±7.03	11.486±5.95	39.174±18.19	18.747±4.78
Test değeri		t=-0.647	t=-1.605	t=-0.782	t=-1.136	t=-0.971	t=0.100
Anlamlılık düzeyi		p=.528	p=.130	p=.446	p=.274	p=.347	p=.922
COVID-19 Hastalığından Vefat Eden Yakını Olma Durumu							
Evet	143	10.364±4.78	4.315±2.32	14.315±7.30	11.930±6.05	40.923±19.17	18.294±5.05
Hayır	448	9.893±4.55	4.020±2.15	13.359±6.91	11.181±5.91	38.543±17.88	18.895±4.67
Test Değeri		t=1.038	t=1.344	t=1.380	t=1.297	t=1.537	t=1.363
Anlamlılık Düzeyi		p=.300	p=.180	p=.169	p=.196	p=.174	p=.208
Psikiyatrik Tanı Durumu							
Evet	23	12.513±5.84	5.174±2.35	16.174±8.53	12.739±6.91	46.609±22.19	17.044±6.00
Hayır	568	9.905±4.53	4.048±2.18	13.486±6.93	11.306±5.91	38.75±17.99	18.819±4.70
Test Değeri		t=2.686	t=2.261	t=1.491	t=0.307	t=1.678	t=-1.402
Anlamlılık Düzeyi		p=.007*	p=.033*	p=.149	p=.337	p=.107	p=.174
Psikiyatrik Tedavi							
Evet	18	11.667±5.73	4.889±2.35	16.222±8.41	13.556±6.94	46.333±21.90	17.556±4.57
Hayır	573	9.96±4.56	4.066±2.19	13.508±6.95	11.293±5.91	38.822±18.06	18.787±4.77
Test Değeri		t=1.255	t=1.466	t=1.354	t=1.368	t=1.440	t=-1.125
Anlamlılık Düzeyi		p=.226	p=.160	p=.193	p=.188	p=.167	p=.275

*p<.05 **Varyanslar homojenite sağlamadığı için post-hoc test Games-Howell yapılmıştır. ***Varyanslar homojen olduğu için post-hoc test Tukey yapılmıştır.

sağlamaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin sırasıyla biri ile konuşma, olumlu yönden bakma ve yemek yeme en çok kullandıkları baş etme mekanizmaları olarak belirlenmiştir. [Kar ve arkadaşları \(2021\)](#) COVID-19 sürecinde baş etmeleri değerlendirdikleri çalışmada sırasıyla umut, bir aktivite ile uğraşma, tanrıya inanma, problem çözme ve başkalarıyla konuşma baş etme mekanizmalarının kullanıldığını belirlemişlerdir. Tüm kısıtlamalara rağmen, fiziksel temas olmasa da diğerleriyle etkileşim içinde kalmayı öncelikli olarak tercih etmek insanın bu dönemde karşılanması zorlanan sosyal yönünü tamamlama ihtiyacını göstermektedir. Yine bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri, bazı öğrencilerin öfke, bağırma, vurma ve sigara, alkol kullanımını gibi etkisiz baş etme mekanizmaları kullandıklarının görülmesidir. Bu sonuç pandemi gibi zorlu dönemlerde gençlerde dikkatle değerlendirilmesi gereken riskli davranışlar olarak düşünülebilir. Yapılan bir çalışmada da baş etme becerileri düşük olan bireylerin umutlarının daha az olduğu da vurgulanmıştır ([Söner ve Gültekin, 2021](#)). Tüm bunlar psikolojik sağlamlığı da olumsuz etkileyecektir. COVID-19'un olumsuz etkilerini önleyebilmek ve psikolojik sağlamlık düzeylerini arttırmak için uygun baş etme yöntemlerinin kullanılması, bireylerin sorumluluk almaları ve bilinçlendirilmeleri önemlidir ([Bozdağ, 2020](#)).

Öğrencilerin üçte ikisinin COVID-19 tanısı aldığı ve dörtte birinin enfeksiyondan hayatını kaybeden yakınının olduğu belirlenmiştir. Olumsuzluklar karşısında verilen uygun tepki, sağlığın sürdürülmesi için bir ön koşuldur ve ciddi olumsuzluklardan sonra ruh sağlığı sorunlarının azalmasını sağlar ([Vella ve Pai, 2019](#)). Bu bağlamda psikolojik sağlamlık kavramından bahsedilmek için tehlikenin ve riskin olması gerekmektedir ([Turgut ve Çapan, 2017](#)). Yaşam içinde karşılaşılan zorluklar başlangıçtaki dengeyi yeniden kurmak ve büyüme için bir fırsat olarak değerlidir.

Öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyi orta düzeyde değerlendirilmiştir. Pandemi gibi travmatik durumlarda psikolojik sağlamlık, travma sonrası dönemde hayatımızda meydana gelen değişikliklerle baş edebilmeyi sağlamaktadır. [Aydın ve Egemberdiyeva \(2018\)](#) psikolojik sağlamlığı yüksek olması beklenen bir grup olarak düşünebileceğimiz Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümü öğrencileri ile yaptığı çalışmada, psikolojik sağlamlık düzeylerini bu çalışma ile benzer bulmuştur. Yine literatürde farklı genç çalışma gruplarında da benzer puan ortalamaları olduğu bildirilmiştir ([Bilge ve Bilge, 2021](#); [Söner ve Gültekin, 2021](#)). Bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, pandemi sürecindeki tepkilerine ve travma sonrası stres belirtilerine yön verdiği için ele almak önemlidir.

Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından biri öğrencilerin yaklaşık dörtte üçünün TSSB belirtileri gösteriyor olmasıydı. Avustralya'daki 12 üniversitenin hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin yaklaşık yarısının TSSB belirtileri gösterdiği bildirilmiştir ([Usher ve ark., 2023](#)). Beş farklı üniversitenin lisans ve lisansüstü öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin %12.4'ü TSSB belirtileri göstermiştir ([Gu ve ark., 2022](#)). Şiddetli COVID-19 enfeksiyonu geçiren hastaların dahil edildiği 13 çalışma ile yapılan sistematik derlemede de TSSB prevalansı %16 olarak bildirilmiştir ([Nagarajan ve ark., 2022](#)). Pandemi döneminde sağlık profesyonelleri ile de TSSB değerlendirmesi yapılan pek çok çalışmaya rastlanmıştır. [Li ve arkadaşlarının \(2021\)](#) yaptıkları sistematik derlemede sağlık çalışanlarının %21.5'inde TSSB belirtileri olduğu ortaya konmuştur. Sağlık çalışanları ile yapılan bir diğer çalışmada da TSSB belirtileri %13.5 olduğu bulunmuştur ([Lekka ve ark., 2022](#)). [Cheng ve arkadaşları \(2020\)](#) Çinli sağlık çalışanları ile yaptıkları çalışmada bireylerin %59'u TSSB tanı kriterlerini karşılamıştır. Amerika'da akut dönemde hemşirelerle yapılan bir çalışmada hemşirelerin %58.7'sinde TSSB

riski tespit edilmiştir (Hernandez ve ark., 2021). COVID-19 hastalarına bakım veren hemşirelerle yapılan çalışmada hemşirelerin %51'ine TSSB tanısı konulmuştur (Gabra ve ark., 2022). Yine COVID-19 hastalığı nedeniyle hastanede yatan bireylerle yapılan üç çalışmada ise bireylerin %12.2'si (Gu ve ark., 2022), %13.2'si (Chen ve ark., 2021) ve %20.31'i (Chang ve Park, 2020) TSSB tanı kriterlerini karşılamıştır. Travma deneyiminden uzun yıllar sonra bile TSSB etkisi devam edebilmektedir (Abdelghani ve ark., 2021; İnanç ve Özdemir, 2022; Kaseda ve Levine, 2020). Ağır COVID-19 enfeksiyonu geçiren bireylerle yapılan çalışmaların incelendiği bir meta analiz çalışmasında, dünya genelinde hastalarının %16'sında TSSB olduğunu vurgulanmaktadır (Nagarajan ve ark., 2022). Ölüm korkusu, yakınına bulaştırma düşüncesi ve yakınının vefat etmesi TSSB oluşmasına neden olabildiği çıkan sonuçlardandır (Alshehri ve ark., 2020).

Çalışmada kadınların COVID-19 hastalığından daha çok etkilendiği ve TSSB'yi daha çok yaşadığı, erkeklerin psikolojik sağlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulundu. Alshehri ve arkadaşları (2020) Suudi Arabistan'da COVID-19 karantina uygulamasından 3 ay sonra bile kadınlarda TSSB yaygınlığı daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir (Alshehri ve ark., 2020). Benzer şekilde karantina uygulaması bittikten 3 ay sonra Şangay'daki beş üniversitenin öğrencileri ile yapılan çalışmada kadınların PCL-5 puanları erkeklerden daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Gu ve ark., 2022). Psikolojik sağlık ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen kadınların PSÖ ortalamalarının erkeklerden daha yüksek bulan çalışmaya da rastlansa da (Bilge ve Bilge, 2021), çalışmalarda yüksek psikolojik sağlık düzeyi erkek cinsiyetiyle ilişkilendirilmiştir (Casagrande ve ark., 2020; Yörük ve ark., 2022). Yaşamı tehdit eden, stresli durumlarda kadınlar erkeklerden daha farklı tepkiler

vermektedir. Neden olarak, östrojenin travmaya verilen tepkiler üzerinde etkisi gösterilmektedir (Alshehri ve ark., 2020; Lebron-Milad ve ark., 2012). Kültürümüzde kadının hassas olduğu ve erkeğin güçlü olması gerektiğine yönelik bakış açısının ve bu bilişle yetiştirilmenin sonuçlarda etkili olabileceği düşünülmüştür.

Travmatik yaşantı sonrası sosyal destek sistemleri güçlü ve psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireyler yaşama daha hızlı adapte olmaktadır. Sokağa çıkma yaşayışının olması, sosyal desteğin düşük algılanması, parçalanmış bir ailede olmak, ayrıca kronik bir hastalığın varlığı psikolojik sağlamlığı azaltabilir ve TSSB gelişmesine neden olabilir. COVID-19 tanısıyla hastanede yatan hastalarla yapılan çalışmada, algılanan sosyal desteğin düşük olmasının TSSB açısından yüksek risk olduğu belirtilmiştir (Chen ve ark., 2021) Düşük gelirli toplumlar TSSB açısından daha risklidir (Boyraz ve Legros, 2020; Islam ve ark., 2020). Pandemi ile yapılan kısıtlamalar bireylerin ve ülkelerin sosyoekonomik kayıplarına da sebep olmuştur. Gelir durumu düşük olan ergenlerin özellikle psikolojik sağlık düzeylerinin düşük olduğu vurgulanmaktadır (Söner ve Gültekin, 2021; Yörük ve ark., 2022). Literatürde de vurgulandığı gibi (Yörük ve ark., 2022; Zhang ve ark., 2021) bu durumun TSSB için zemin hazırlayabileceğini düşündürmektedir. Çalışmada öğrenim gördüğü sınıf arttıkça TSSB belirtilerinde azalma, psikolojik sağlamlıkta artma görülmüştür. Karantina döneminde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmada birinci sınıftaki öğrencilerin dördüncü sınıftaki öğrencilere göre daha yüksek anksiyete ve depresyon yaşadığı bulunmuştur (Mosteiro-Diaz ve ark., 2023). Çalışmamızın tersine Usher ve arkadaşlarının (2023) hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada eğitimlerinin son yıllarındaki öğrencilerin TSSB düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmamızdaki katılımcıların

Hemşirelik Fakültesi'nde sağlık eğitimi almaları, klinik uygulamalara katılmaları ve psikiyatri hemşireliği dersini almış olmalarının pozitif yönde bir etkisi olduğu düşünülebilir.

Çalışmada parçalanmış ailede bulunmak daha çok travma sonrası stres belirtilerine neden olduğu bulunmuştur. Çevrimiçi eğitim süresince öğrencilerin anksiyetelerinin ve sosyal desteklerinin değerlendirildiği çalışmada anksiyetesi yüksek olan öğrencilerin en güçlü desteği ailelerinden aldığı vurgulanmıştır (Bartoszek ve Koczyński, 2022). Hemşirelik öğrencileri ile yapılan kesitsel bir çalışmada, ebeveynleri ile birlikte yaşayan öğrencilerde ebeveyn desteğinin depresyonu azalttığı görülmüştür (Mendez-Pinto ve ark., 2023). Ailesi ile yaşayan bireyler daha çok sosyal destek aldıkları için TSSB, depresyon ve anksiyete için koruyucu bir faktör olarak düşünülebilir.

Çalışmada öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyi arttıkça travma sonrası stres belirtilerinin azaldığı bulunmuştur. Eroğlu ve Yakşi (2021)'nin, son 3 ay içinde anne ve/veya babası COVID-19 hastalığına yakalanmış çocuklarla yaptıkları çalışmalarında ağır TSSB belirtileri olanların psikolojik sağlamlık düzeyleri hafif/orta olanlara göre daha düşük bulunmuştur. Literatür incelendiğinde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Lekka ve ark., 2022; Yörük ark., 2022; Zarei 2022).

Araştırmanın çevrimiçi ortamda yapılmış olması, kadın ağırlıklı olması ve evrenin %70.44'üne ulaşılması bu araştırma için sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin pandemi gibi hayatı tehdit eden durumlardan psikolojik olarak etkilediği belirlenmiştir. En çok biri ile konuşmayı ve olumlu yönden bakmayı baş etme yöntemi olarak tercih ettiği tespit edilmiştir. Hem psikolojik sağlamlık hem de TSSB açısından kadınların, üçüncü sınıf öğrencilerinin ve gelir düzeyi giderden az olanların önemli ölçüde

etkilendiği bulunmuştur. Psikolojik sağlamlık düzeyi ile TSSB arasında orta düzey, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar psikolojik sağlamlığın yüksek oluşunun TSSB oluşumunu önleyen önemli bir faktör olduğunu göstermiştir. Pandemi döneminde en çok kısıtlama uygulanan ve ergenlik döneminde olan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyi azaldıkça TSSB gelişme riski artmaktadır. Travmatik yaşantıdan güçlenerek çıkabilmek için öğrencilerle psikolojik sağlamlığı arttırmaya yönelik girişimsel çalışmaların artırılması, stres yönetim eğitimleri verilmesi, üniversite eğitimine psikolojik sağlamlığı güçlendirmeye yönelik derslerin eklenmesi (baş etme yöntemleri, psikoloji, iletişim becerileri, sanatsal, sosyal beceri vb.) paylaşım grupları oluşturulması, danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, broşür ve kamu spotlarının yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkıları: Y.Ö.F. araştırma için fikir ve hipotezin oluşturulması, literatür taraması, verilerin düzenlenmesi ve analizi, makalenin yazılması. C.B. araştırma için fikir ve hipotezin oluşturulması, literatür taraması, içerik, imla ve dil bilgisi açısından kontrol edilmesi, makalenin yazılması.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Yazarlar bu yazı için herhangi finansal destek almamıştır.

Teşekkür: Çalışmaya katılıp, görüşlerini paylaşan tüm öğrencilerimize teşekkürlerimizi sunarız.

Kaynaklar

- Abdelghani, M., Hassan, M. S., Alsadik, M. E., Abdelmoaty, A. A., Said, A. ve Atwa, S. A. (2021). Post-traumatic stress symptoms among an Egyptian sample of post-remission COVID-19 survivors: Prevalence and sociodemographic and clinical correlates. *Middle East Current Psychiatry*, 28, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s43045-021-00102-y>
- Alshehri, F. S., Alatawi, Y., Alghamdi, B. S., Alhifany, A. A. ve Alharbi, A. (2020). Prevalence of post-

- traumatic stress disorder during the COVID-19 pandemic in Saudi Arabia. *Saudi Pharmaceutical Journal*, 28(12), 1666-1673. <https://doi.org/10.1016/j.jsps.2020.10.013>
- Aydın, M. ve Egemberdiyeva, A. (2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.
- Banerjee, D. ve Nair, V. S. (2020). Handling the COVID-19 pandemic: Proposing a community based toolkit for psycho-social management and preparedness. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 1021522020. <https://doi.org/10.1016%2Fj.ajp.2020.102152>
- Bartoszek, A. ve Kopczyński, T. (2022). COVID anxiety and social support from the perspective of Polish students in online study time. *New Educational Review*, 69. <http://dx.doi.org/10.15804/ner.2022.69.3.02>
- Bilge, Y. ve Bilge, Y. (2021). Travma sonrası büyüme açısından bir risk faktörü olarak psikolojik sağlık: Koronavirüs salgını örneği. *Acıbadem Univ. Sağlık Bilim. Derg.*, 12(2), 312-325. <https://doi.org/10.31067/acusaglik.852182>
- Blevins, C. A., Weathers, F. W., Davis, M. T., Witte, T. K. ve Domino, J. L. (2015). The posttraumatic stress disorder checklist for DSM-5 (PCL-5): Development and initial psychometric evaluation. *Journal Of Traumatic Stress*, 28(6), 489-98. <https://doi.org/10.1002/jts.22059>
- Bonsaksen, T., Heir, T., Schou-Bredal, I., Ekener, Q., Skogstad, L. ve Grimholt, T. K. (2020). Post-traumatic stress disorder and associated factors during the early stage of the COVID-19 pandemic in Norway. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(24), 9210. <https://www.mdpi.com/1660-4601/17/24/9210#>
- Boyras, G. ve Legros, D. N. (2020). Coronavirus disease (COVID-19) and traumatic stress: Probable risk factors and correlates of posttraumatic stress disorder. *Journal of Loss and Trauma*, 25(6-7), 503-522. <https://doi.org/10.1080/15325024.2020.1763556>
- Boysan, M., Özdemir, P. G., Özdemir, O., Selvi, Y., Yılmaz, E. ve Kaya, N. (2017). Psychometric properties of the Turkish version of the PTSD Checklist for Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (PCL-5). *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(3), 306-310. <https://doi.org/10.1080/24750573.2017.1342769>
- Bozdağ, F. (2020). Pandemi sürecinde psikolojik sağlık. *Turkish Studies*, 15(6), 247-257. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44890>
- Casagrande, M., Favieri, F., Tambelli, R. ve Forte, G. (2020). The enemy who sealed the world: Effects quarantine due to the COVID-19 on sleep quality, anxiety, and psychological distress in the Italian population. *Sleep Med.*, 75, 12-20. <https://doi.org/10.1016/j.sleep.2020.05.011>
- Chang, M. C. ve Park, D. (2020). Incidence of post-traumatic stress disorder after coronavirus disease. *Healthcare*, 8(4), 373. <https://doi.org/10.3390/healthcare8040373>
- Chen, Y., Huang, X., Zhang, C., An, Y., Liang, Y., Yang, Y. ve Liu, Z. (2021). Prevalence and predictors of posttraumatic stress disorder, depression and anxiety among hospitalized patients with coronavirus disease 2019 in China. *BMC Psychiatry*, 21(80), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03076-7>
- Cheng, P., Xu, L., Zheng, W. H., Ng, R. M., Zhang, L., Li, L. J. ve Li, W. H. (2020). Psychometric property study of the posttraumatic stress disorder checklist for DSM-5 (PCL-5) in Chinese healthcare workers during the outbreak of corona virus disease 2019. *Journal of Affective Disorders*, 277, 368-374. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.038>
- Çoban, D. A. ve Gündoğmuş, İ. (2019). Travma sonrası stres bozukluğu belirti profilinin cinsel ve cinsel olmayan travma tiplerine göre karşılaştırılması. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 20(5), 470-476. <http://dx.doi.org/10.5455/apd.21884>
- Das, N. (2020). Telepsychiatry during COVID-19 – A brief survey on attitudes of psychiatrists in India. *Asian Journal of Psychiatry*, 53, 102387. <https://doi.org/10.1016%2Fj.ajp.2020.102387>
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Eroğlu, M. ve Yakşi, N. (2021). Ebeveynleri COVID-19 geçiren çocuk ve ergenlerde psikolojik sağlık, depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileri. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 47(2), 279-286. <https://doi.org/10.32708/uutfd.917306>
- Gabra, M. A., Mohammed, K. A. E., Hegazy, M. N. ve Hendi, A. E. (2022). Post-traumatic stress disorder symptoms among nursing staff who provided direct care to COVID-19 patients: A cross-sectional study. *Middle East Current Psychiatry*, 29, 67.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10. Baskı). Pearson.
- González Ramirez, L. P., Martínez Arriaga, R. J., Hernández Gonzalez, M. A. ve De la Roca-Chiapas, J. M. (2020). Psychological distress and

- signs of post-traumatic stress in response to the COVID-19 health emergency in a Mexican sample. *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 589-597.
- Gu, J., Song, J., Wang, J., Liu, T., Zhan, J., Yan, W.... Vw Shamg, Z. (2022). Stigmatization related COVID-19 and PTSD among Chinese graduates. *BMC Psychiatry*, 22(1), 439. <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04073-0>
- Gürhan, N. (2016). *Ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği*. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Hernandez, J. M., Munyan, K., Kennedy, E., Kennedy, P., Shakoor, K. ve Wissner J. (2021). Traumatic stress among frontline American nurses during the COVID-19 Pandemic: A survey study. *American Psychological Association*, 27(4), 413-418. <https://doi.org/10.1037/trm0000320>
- Islam, S., Potenza, M. N. ve Os, J. (2020). Posttraumatic stress disorder during the COVID-19 pandemic: Upcoming challenges in Bangladesh and preventive strategies. *International Journal of Social Psychiatry*, 67(2), 205-206. <https://doi.org/10.1177/0020764020954469>
- Kar, N., Kar, B. ve Kar, S. (2021). Stress and coping during COVID-19 pandemic: Result of an online survey. *Psychiatry Research*, 295(113598). <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113598>
- Kaseda, E. T. ve Levine, A. J. (2020). Post-traumatic stress disorder: A differential diagnostic consideration for COVID-19 survivors. *The Clinical Neuropsychologist*, 34(7-8), 1498-1514. <https://doi.org/10.1080/13854046.2020.1811894>
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N. ... Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA Netw. Open*, 3(3), e203976. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.3976>
- Lebron-Milad, K., Graham, B. M. ve Milad, M. R. (2012). Low estradiol levels: A vulnerability factor for the development of posttraumatic stress disorder. *Biol. Psychiatry*, 72(1), 6-7. <http://dx.doi.org/10.1016/j.biopsych.2012.04.029>
- Lekka, D., Orlandou, K., Pezirkianidis, C., Roubi, A., Tsaraklis, A., Togas, C., ... Stalikas, A. (2022). Health professionals in a COVID-19 reference hospital: Post-traumatic stress disorder (PTSD) levels and their associations with psychological resilience and quality of life. *Cureus*, 14(2), e22473. <https://doi.org/10.7759/cureus.224732022>
- Li, Y., Scherer, N., Felix, L. ve Kuper, H. (2021). Prevalence of depression, anxiety and posttraumatic stress disorder in health care workers during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *PLoS One*, 16(3), e0246454. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246454>
- Liu, H., Zhang, M., Yang, Q. ve Yu, B. (2020). Gender differences in the influence of social isolation and loneliness on depressive symptoms in college students: A longitudinal study. *Soc. Psychiatry Psychiatr. Epidemiol*, 55, 251-257. <https://doi.org/10.1007/s00127-019-01726-6>
- Mendez-Pinto, I., Antuña-Casal, M. ve Mosteiro-Diaz, M. P. (2023). Psychological disorders among Spanish Nursing students three months after COVID-19 lockdown: A cross-sectional study. *International Journal of Mental Health Nursing*, 32(2), 479-489. <https://doi.org/10.1111/inm.13086>
- Mohammed, A., Sheikh, T.L., Gidado, S., Poggensee, G., Nguku, P., Olayinka, A. ... Obiako, R. (2015). An evaluation of psychological distress and social support of survivors and contacts of Ebola virus disease infection and their relatives in Lagos, Nigeria: a cross sectional study–2014. *BMC Public Health*, 15, 824. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2167-6>
- Mosteiro-Diaz, M. P., Baldonado-Mosteiro, C., Campos Pavan Baptista, P., Gamez-Fernandez, A. ve Franco-Correia, S. (2023). Anxiety and depression among nursing students during the COVID-19 lockdown: A cross-sectional correlational study. *Journal of Clinical Nursing*, 32, 5065-5075. <https://doi.org/10.1111/jocn.16758>
- Nagarajan, R., Krishnamoorthy, Y., Basavarachar, V. ve Dakshinamoorthy, R. (2022). Prevalence of post-traumatic stress disorder among survivors of severe COVID-19 infections: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 299, 52-59. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.11.040>
- Oflaz, F. ve Yıldırım, N. (2020). *Psikiyatri hemşireliği sertifikalı konuları*. Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.
- Salari, N., Hosseinian-Far, A., Jalali, R., Vaisi-Raygani, A., Rasoulpoor, S., Mohammadi, M., ... Khaledi-Paveh, B. (2020). Prevalence of stress, anxiety, depression among the general population during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. *Globalization and Health*, 16(1), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12992-020-00589-w>
- Söner, O. ve Gültekin, F. (2021). COVID-19 salgınında ergenlerin umut, psikolojik sağlık ve kişilik özellikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 329-349. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.825260>

- Tasso, A. F., Hisli-Sahin, N. ve San Roman, G. J. (2021). COVID-19 disruption on college students: Academic and socioemotional implications. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 13(1), 9-15. <https://doi.org/10.1037/tra0000996>
- Tomasoni, D., Bai, F., Castoldi, R., Barbanotti, D., Falcinella, C., Mulè, G., ... d'Arminio Monforte, A. (2021). Anxiety and depression symptoms after virological clearance of COVID-19: A cross-sectional study in Milan, Italy. *J. Med. Virol*, 93(2), 1175-1179. <https://doi.org/10.1002/jmv.26459>
- Tucci, V., Moukaddam, N., Meadows, J., Shah, S., Galwankar, S. C. ve Kapur, G. B. (2017). The forgotten plague: psychiatric manifestations of Ebola, Zika, and emerging infectious diseases. *Journal of Global Infectious Diseases*, 9(4), 151. https://doi.org/10.4103%2Fjgid.jgid_66_17
- Turgut, Ö. ve Çapan, B. E. (2017). Ergen psikolojik sağlık düzeyinin yordayıcıları: Algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 162-183.
- Türk-Kurtça, T., Ermağan-Çağlar, E. ve Sanal-Özcan, Y. (2020). Akran zorbalığı ve travma sonrası stres bozukluğu arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 28(2), 584-595. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.693410>
- Usher Am, K., Jackson, D., Massey, D., Wynaden, D., Grant, J., West, C., ... Wynne, R. (2023). The mental health impact of COVID-19 on pre-registration nursing students in Australia: Findings from a national cross-sectional study. *Journal of Advanced Nursing*, 79(2), 581-592. <https://doi.org/10.1111/jan.15478>
- Vella, S. L. C. ve Pai, N. B. (2019). A theoretical review of psychological resilience: Defining resilience and resilience research over the decades. *Archives of Medicine and Health Sciences*, 7(2), 233-239. https://doi.org/10.4103/amhs.amhs_119_19
- Weathers, F. W., Litz, B. T., Keane, T. M., Palmieri, T., Marx, B. P. ve Schnurr, P. (2013). *The PTSD Checklist for DSM-5 (PCL-5) 2013*. Scale available from the National Center for PTSD at www.ptsd.va.gov
- Yavuz, M. S., Akin, U., Karabağ, G., Ozan, E. ve Aykır, Ö. F. (2020). Travma sonrası gelişen ruhsal bozuklukların adli-tıbbi açıdan değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, 27(1), 100-102. <https://doi.org/10.5505/vtd.2020.47154>
- Yörük, S., Acikgoz, A. ve Güler, D. (2022). The predictors of secondary traumatic stress and psychological resilience in healthcare workers during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study in Turkey. *Stress and Health*, 38(4), 746-754. <https://doi.org/10.1002/smi.3129>
- Zarei, S. (2022). The mediating role of meaning in life in the relationship between psychological resilience and post-traumatic stress symptoms in healthcare workers during COVID-19 pandemic. *Journal of Research and Health*, 12(1), 17-24. <http://doi.org/10.32598/JRH.12.1.1224.4>
- Zhang, S. X., Wang, Y., Rauch, A. ve Wei, F. (2020). Unprecedented disruption of lives and work: Health, distress and life satisfaction of working adults in China one month into the COVID-19 outbreak. *Psychiatry Research*, 288, 112958. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112958>